Nye generasjoner - verdt å ta vare på

Bekken ved bondegården er sjøørretens opprinnelige hjem

Hver høst vandrer sjøørreten tilbake til stedet der den ble født. Den følger sine instinkter - hjem til barndommens lille strøm, tilbake til ferskvann. Formålet med livets store reise er å sikre nye generasjoner.

Dette fantastiske eventyr foregår hvert år i nærheten av din bondegård. Og fra tusener av år tilbake, før de første bønder ryddet landet, har ørreten levd sitt liv akkurat her.

Genetiske studier viser at gjennom naturlig utvalg har den nøye tilpasset seg den lokale bekken, vanntemperatur, vannkvalitet og andre miljøforhold. Svært få vandrer feil. Denne stedegne stamme av sjøørret har således sitt hjem her, i bekken hos deg. Fiskens særpreg, utseende, farger, egenskaper og instinkter springer ut fra disse levekår.

Det er en fisk som enhver bonde kan være stolt av.

En dag i oktober kommer de - fulle av rogn og melke

På regnfulle dager på høsten svulmer bekken, og de første gytevandrerne begynner å synes (og høres!), dette skjer når temperaturen i luft og vann begynner å synke for alvor.

De er lette å få øye på, bryske hanner med krok på underkjeven. Varsomme, rognfulle hunner. De kommer gjerne i par på leting etter brudeseng av grov grus, eller bare på leting etter make. Noen lever hele sitt liv i bekken, de har blitt stasjonære.

På faste steder i bekken vil hannenes kamp om grunner og hunner foregå i dagevis. Stadig kommer nye fisk til plassen, og det kan gå for seg så vannspruten står.

Etter hvert blir gytedrakten tydeligere og kjeven mer kroket. Stadig flere fisk har funnet sine maker og sine faste plasser. Små stasjonære hanner kan stå på lur og prøver å snike seg med på leken.

Hunnen graver en liten grop, hannen venter til hun er klar

Hunnen har gravd iherdig i mange dager og renset bunnen til hun er helt fornøyd med forholdene.

Når den utvalgte hannen kommer til henne kan leken starte. Fiskene svømmer tett sammen, skjelver i hele kroppen, spiller med finner og viser seg for hverandre.

Gytingen tar bare sekunder: Hundrevis av røde egg slippes i gropa, og hannen dekker de med en sky av sperma. Eggene faller ned mellom steinene, og i det samme vil spermiene finne fram til målet. I avgjørende sekunder må alt stemme, vannstrøm, bunnforhold, vanndyp og gyte-gropas plassering i forhold til vinteren som kommer

Hunnen svømmer så litt ovenfor, legger seg på siden og slår med halen, slik at eggene blir dekket av et beskyttende lag med grus. Fiskene flytter seg og fortsetter leken, som kan foregå i dager.

Om våren springer de første ut og en ny generasjon tar til

Først på våren, i mars - april, klekkes de små eggene. Ut kommer en liten ørretyngel med nistepakke, også kalt plommesekk. Den ligger rolig i grusen til nistepakka er oppbrukt, så presser den seg ut av grusen til en ny verden.

Livet i bekken er brutalt, nå må den finne maten selv, og den vil etter beste evne søke til områder med skygge og skjul. Ved lite nedbør og sterk varme kan den slippe seg lenger ned i vassdraget. Så lenge det er føde tilgjengelig og nok oksygen i vannet vil de fleste klare seg.

Etter to år forlater den bekken som en liten blank sjøørret, som om noen år vil vende tilbake.

Av de tusenvis av egg som en sjøørret gyter i løpet av sitt liv, vil kun noen få overleve - men akkurat nok til å føre slekten videre.

Sjøørret på vei til gyteplassen, fra Guslundbekken i Skjeberg

-selv i den minste bekk er det liv!

Det finnes hundrevis av bekker med sjøørret her i landet. Selv den minste bekk kan ha en god bestand av sjøørret - ofte kan man bli forundret over at det i det hele tatt er levelig for fisk!

I en bekk i et landbruksområde vil fiskenes liv være bestemt av drift av utmark og hva som gjøres på åker og eng. Det være seg drenering av myrer, bygging av dammer, graving i bekken, dumping av avfall og kasserte rundballer, legging av rør/kulverter og andre tiltak som vil hindre fiskens frie gang eller endre dens livsmiljø.

Det skal så lite til for å skade disse unike sjøørretbestandene, og bonden er en nøkkelperson. Han sitter med verdifull lokal kunnskap og følger med på det som skjer i naturen. Han er viktig for at sjøørreten skal kunne overleve!

Heldigvis er stadig flere bønder blitt sitt ansvar bevisst, og tar hensyn til fisken i den daglige driften. Flere steder har grunneiere og lokale frivillige gått sammen for å bedre forholda for sjøørreten, og oppnådd gode resultater.

Derfor oppfordrer vi deg til å holde øye med det som skjer i bekken, og gjøre ditt for at sjøørreten skal ha det godt. Her er noen tips, mye av dette har du sikkert allerede tenkt på:

- Vær varsom med å bearbeide jorda ned til bekken, det kan føre til utrasing, erosjon og overgjødsling.
- Unngå sprøyting nært opp til bekken.
- Sørg for gode vegetasjonsbelter langs bekken, det vil gi skygge og stabile bekkekanter.
- Unngå tiltak i nedbørsfeltet som kan føre til tørrlegging og fiskedød.
- Unngå at husdyrgjødsel og avfall havner i bekken.

"Mamma, vet du hva vi så i bekken?"

Fagrådet for laks og sjøørret på Østlandet

Fagrådet for laks & sjøørret på Østlandet

www.fagrad.com
Telefon: 69 24 71 21
Postboks 325, 1502 Moss
E-post: lrkfmos@fylkesmannen.no